

ЯСИНОВСЬКИЙ П. В.,
прокурор
(Краматорська місцева прокуратура
Донецької області)

УДК 343.3

ОБ'ЄКТ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД ТА ЙОГО ВИДИ

Статтю присвячено розгляду спірних питань про об'єкт перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період, визначенню видів таких об'єктів. Застосовується концептуальний підхід до розуміння об'єкта злочину як суспільних відносин, що відповідає стратегії розвитку в Україні громадянського суспільства.

Ключові слова: об'єкт злочину, об'єкт перешкодження законній діяльності військових формувань, основи національної безпеки України, класифікація злочинів.

Статья посвящена рассмотрению спорных вопросов про объект препятствования законной деятельности Вооруженных Сил Украины и иных воинских формирований в особый период, определению видов таких объектов. Применяется концептуальный подход относительно понимания объекта преступления как общественных отношений, соответствующий стратегии развития в Украине гражданского общества.

Ключевые слова: объект преступления, объект препятствования законной деятельности воинских формирований, основы национальной безопасности Украины, классификация преступлений.

The article is devoted to disputes about the object of impeding the legitimate activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations during the special period and the definition of the types of such objects. Applies a conceptual approach to the understanding of the object of crime as a social relationship, which corresponds to strategy of development in Ukraine of civil society.

Key words: object of crime, object of obstructing the lawful activity of military formations, basics of national security of Ukraine, classification of crimes.

Вступ. Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» № 1183-VII від 8 квітня 2014 р. введено кримінальну відповідальність за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК України). За даними Генеральної прокуратури України, протягом 2015 р. до Єдиного реєстру досудових розслідувань була внесена інформація щодо 73 кримінальних правопорушень, попередньо кваліфікованих за зазначеною статтею [4], а в 2016 р. – 91 [5].

Об'єкт цього злочину та його види розглядалися В.Г. Кундеус, Д.О. Олейніковим, В.Я. Тацієм та іншими вченими, проте ці питання залишаються предметом наукової дискусії. Неоднакові позиції дослідників ставлять під сумнів точність визначення характеру і ступеня суспільної небезпечності криміналізованого діяння, правильність розташування норми про злочинне перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в Особливій частині КК України. Така ситуація може призводити до можливого незабезпечення прав і свобод осіб, котрі підозрюються або обвинувачуються у вчиненні цього злочину, а також до порушення принципів законності та права на справедливий суд стосовно таких осіб під час застосування до них інститутів звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання чи його відбування або взагалі не уможливлене застосування окремих норм таких інститутів тощо.

Постановка завдання. Метою цієї статті є розгляд спірних питань щодо об'єкта злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, та його різновидів із формулюванням авторської позиції щодо них.

Результати дослідження. Визначимо концептуальні підходи, що мають методологічне значення і дозволяють розкрити предмет цього дослідження. Такі підходи стосуються, по-перше, розуміння об'єкта злочину як суспільних відносин, що відповідає, на наш погляд, стратегії розвитку в Україні

громадянського суспільства, а також, по-друге, визначення класифікації різновидів об'єкта злочину, як це точно підкреслюється у юридичній літературі, на підґрунті співвідношення таких філософських категорій, як загальне, особливе та окреме.

У науці кримінального права домінує визначення об'єкта злочину як найважливіших суспільних відносин, поставлених під охорону кримінального закону, а також відома класифікація його різновидів за «вертикаллю» та «горизонталлю» із визначенням загального, родового, безпосереднього об'єктів. У свою чергу, безпосередній об'єкт у цій класифікації може бути основним та додатковим (необхідним (обов'язковим) або факультативним (необов'язковим)) [7, с. 11–20]. Таку класифікацію доцільно застосовувати і під час визначення різновидів об'єктів злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України.

Щодо загального об'єкта цього злочину, то ним є уся сукупність найважливіших суспільних відносин, поставлених під охорону кримінального закону. Його складником є родовий об'єкт перешкодження законній діяльності військових формувань в особливий період, який неоднаково визначається дослідниками.

Так, у Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 1 квітня 2014 р. визначено, що об'єктом цього злочину буде не національна безпека України як така, а законна діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань, до якої належить, зокрема, й господарська діяльність. При цьому укладачі Висновку відсилають до ст. 14 Закону України «Про Збройні Сили України» та Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» [12]. Здається, автори Висновку не звернули увагу на специфіку діяння, що криміналізується, – його вчинення в особливий період.

В.Г. Кундеус, розглядаючи безпосередній об'єкт цього злочину, вказує, що ним є національна безпека України, що дає підстави для твердження про аналогічне визнання і родового об'єкта перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та військових формувань [8].

Д.О. Олейніков родовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, визнає суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, конституційний лад, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність, обороноздатність, тобто основи національної безпеки України. Далі науковець явно виходить за межі поняття основ національної безпеки і водночас зводить характеристику злочинного посягання, вказуючи, що «ЗСУ є відповідним засобом забезпечення національної безпеки України, тому перешкодження їхній діяльності створює загрозу спричинення шкоди національній безпеці України внаслідок блокування передбаченого законом механізму нейтралізації чи усунення загрози національній безпеці України» [10, с. 55].

Точніше визначає родовий об'єкт цього злочину В.Я. Тацій, який підкреслює, що ним є не національна безпека України загалом, а її основи, враховуючи, що йдеться про перешкодження законній діяльності військових формувань в особливий період. Такі дії, на думку відомого вченого, завдають шкоди обороноздатності нашої країни. Із такою позицією слід погодитися із певним уточненням: наведене також стосується обороноздатності України в особливий період.

Таким чином, науковці по-різному визначають родовий об'єкт перешкодження законній діяльності військових формувань. Крім того, спостерігається і різне ставлення дослідників щодо доцільності використання терміна «національна безпека» під час характеристики об'єкта злочину, зокрема, що розглядається. Так, у юридичній літературі висловлюється категорична думка, що з огляду на внутрішньополітичну ситуацію, яка склалася в Україні стосовно проблемності становлення єдиної української нації, є цілком логічним уживання не терміна «національна безпека», а терміна «безпека України» [6, с. 72].

Із такою позицією погодитися не можна. Єдина українська нація реально існує і вона є багатонаціональною. Відмова від терміна «національна безпека» не лише не вирішить проблему, а й ускладнить її, оскільки в умовах глобалізації й інтеграції суспільних процесів значення національних інтересів та національної безпеки, зокрема як елемента системи міжнародної безпеки, значно зростає.

Спостерігаються також різні підходи науковців до визначення змісту поняття «національна безпека» й «основи національної безпеки». О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов визначають поняття національної безпеки як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, людства загалом від внутрішніх і зовнішніх загроз [3, с. 9]. Зміст цього поняття розкривається і у ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України», де зазначено, зокрема, що це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства. У наведеному Законі національними інтересами визнаються життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток.

Визначення поняття «національна безпека» за допомогою словосполучення «захищеність життєво важливих інтересів» є найбільш поширеним і закріпленим законом. Водночас такий підхід критикується у юридичній літературі і визнається науковцями безпекознавчою парадигмою радян-

ських часів, коли пріоритет надавався захисту щодо попередження, тому вчені рекомендують розглядати національну безпеку як інтегративну сукупність різних сфер життєдіяльності суспільства [9, с. 21]. Ця позиція здається науково обґрунтованою і може бути врахована для визначення родового об'єкта досліджуваного злочину.

Як правильно зазначають дослідники, національна безпека характеризує стан нації як цілісної системи, є багатоплановим і багатомірним явищем, яке передбачає економічні, соціальні, політичні, державні, військові (воєнні), екологічні та інші характеристики. Причому визначальними властивостями національної безпеки є життєво важливі інтереси суспільства і держави, гарантування державного суверенітету України.

Національну безпеку доцільно розглядати крізь призму її системних властивостей у різних сферах, зокрема, військовій. Військова безпека є ключовим елементом національної безпеки, якщо останню розглядати як системне явище.

Військова безпека становить найважливішу частину національної безпеки країни. У найбільш загальному вигляді сутність військової безпеки держави полягає у створенні умов, що виключають небезпеку військового нападу, у підтримці її обороноздатності на рівні, що забезпечує стримування імовірних противників від агресії, спираючись на військову силу, а також виключення або максимальне обмеження деструктивної появи військової сили всередині країни [1].

Саме ЗСУ та інші військові формування є тією військовою (воєнною) силою, яка має виключну здатність до збройного захисту суспільних інтересів від зовнішнього та внутрішнього посягання на територіальну цілісність, суверенітет держави. У такому розумінні застосування термінів «військова», «воєнна» щодо безпеки має тотожний зміст і не є помилковим. Більше того, необхідно зробити акцент на тому, що воєнна безпека – це стан захищеності суспільства від загроз воєнного характеру, від зовнішньої агресії проти суверенітету держави або від внутрішнього збройного посягання незаконних військових формувань, терористичних угруповань на територіальну цілісність держави, на основи конституційного устрою [2, с. 22, 23].

Про воєнну безпеку йдеться у сучасній Воєнній доктрині України без розкриття змісту цього поняття.

Щодо основ національної безпеки України як родового об'єкта злочинів із розділу 1 Особливої частини КК України, то аналіз різних позицій дослідників дозволяє зробити висновок, що переважно таким об'єктом визнаються суспільні відносини, що забезпечують існування України як держави. Це підтверджує системно-правовий, а також граматичний аналіз слова «основи» та понять «держави», «існування держави», «національна безпека», «основи національної безпеки України», «сфери життєдіяльності суспільства».

На нашу думку, родовим об'єктом перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань є суспільні відносини, що забезпечують основи національної безпеки України в різних сферах життєдіяльності суспільства та держави. Враховуючи, що у ст. 1 Конституції нашої держави проголошено, що Україна є суверенною, незалежною, демократичною, правовою державою, то йдеться про родовий об'єкт досліджуваного злочину як суспільні відносини, що забезпечують основи національної безпеки України у військовій та інших сферах життєдіяльності суспільства та держави як суверенної, незалежної, демократичної, правової.

Законодавець визнав злочином не будь-яке перешкодження законній діяльності військових формувань, а лише те, що здійснюється в особливий період. Таке діяння посягає і завдає шкоди безпосередньому (основному безпосередньому) об'єкту цього злочину, який є складником його родового об'єкта. Такі суспільні відносини забезпечують основи національної безпеки України у військовій сфері в особливий період, це є безпосередній або основний безпосередній об'єкт злочину, передбачено ст. 114 КК України.

У свою чергу, військова сфера забезпечує обороноздатність нашої країни. В особливий період перешкодження законній діяльності військових формувань створює загрозу або заподіює шкоду обороноздатності України, здатності військових формувань належним чином реагувати на внутрішні та зовнішні загрози в такий період. Згідно із пп. 4.3 п. 4 Стратегії національної безпеки України «забезпечення готовності держави, її економіки і суспільства до оборони та відбиття зовнішньої агресії у будь-яких формах і проявах (зокрема у формі гібридної війни), підвищення рівня обороноздатності держави є ключовим пріоритетом політики національної безпеки» [11].

Якщо розглядати ч. 1 цієї статті, то законодавець не конкретизує вид суспільно небезпечного наслідку злочинного діяння, визначаючи цей злочин із формальним складом. Тому визначати додатковий об'єкт перешкодження законній діяльності військових формувань немає сенсу.

Інша ситуація щодо кваліфікованого складу цього злочину (ч. 2 вказаної статті). Тут йдеться про додатковий обов'язковий об'єкт, який є альтернативним. Ним є суспільні відносини, що забезпечують життя особи та/або інші суспільні відносини, заподіяна шкода яким оцінюється як тяжкі наслідки.

Висновки. Враховуючи наведене, зазначимо:

- 1) загальним об'єктом злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України, є уся сукупність найважливіших суспільних відносин, що поставлені під охорону кримінального закону;
- 2) родовим об'єктом досліджуваного злочину у широкому розумінні є суспільні відносини, що забезпечують основи національної безпеки України у військовій та інших сферах життєдіяльності суспільства та держави як суверенної, незалежної, демократичної, правової. У вузькому – це основи національної безпеки України. Це підтверджує правильність розташування норми з ознаками злочинного перешкодження законній діяльності військових формувань в особливий період у розділі 1 Особливої частини КК України;
- 3) безпосереднім об'єктом злочинного перешкодження законній діяльності військових формувань в особливий період (ч. 1 ст. 114-1 КК) і основним безпосереднім об'єктом цього злочину з обставинами, що передбачені у ч. 2 зазначеної статті, є суспільні відносини, що забезпечують основи національної безпеки України у військовій сфері в особливий період;
- 4) у разі настання наслідків, які оцінюються як тяжкі, додатковим обов'язковим об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують життя особи, власність, довкілля або інші соціальні цінності, поставлені під охорону кримінального закону;
- 5) визначення об'єкта злочинного перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період та його різновидів дозволяє продовжити наукові розвідки щодо інших елементів складу цього злочину та проблем кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Барабанов В.А. Національна та військова безпека Росії на рубежі XX – XXI століть і ВПК / В.А. Барабанов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cozap.com.ua/text/13407/index-1.html>.
2. Військові злочини: кримінально-правова, криміналістична та криминологічна характеристика : [кол. монографія] / за заг. ред. В.М. Стратонова, Є.Л. Стрельцова. – Херсон : Гельветика, 2015. – 340 с.
3. Данільян О.Г. Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації / О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов. – Харків : Фоліо, 2002. – 296 с.
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820.
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – грудень 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820.
6. Корж І.Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових поняття / І.Ф. Корж // Правова інформатика. – № 36. – 2012. – С. 69–74.
7. Коржанский Н.И. Объект и предмет преступления по советскому уголовному праву : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Н.И. Коржанский. – М., 1979. – 36 с.
8. Кундеус В.Г. Правові підстави кримінальної відповідальності за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань / В.Г. Кундеус [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=887%3A240914-10&catid=107%3A5-1014&Itemid=132&lang=ru.
9. Ліпкан В.А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : [навч. посіб.] / В.А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В.М. Желіховський. – К. : КНТ, 2006. – 280 с.
10. Олейніков Д.О. Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України / О.Д. Олейніков // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Вип. 27. – Т. 3. – С. 54–57.
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України № 287/2015 від 26.05.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
12. Проект Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50384.
13. Уголовное право : [учеб. для вузов] : в 2-х т. Т. 1. Общая часть / под ред. А.Н. Игнатова, Ю.А. Красикова. – М. : Изд. группа НОРМА – ИНФРА, 1999. – 639 с.

